

J A A R B O E K V O O R

Munt- en
Penningkunde

55

1968

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. K. Berghuijs, Deventer

Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg

Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage

Dr. H. J. van der Wiel, Gouda

Adres van de redactie: Zeestraat 71b, 's-Gravenhage

KORTE BIJDRAGEN

De verzameling Doorenbos. – In het bezit van Drs. J. Doorenbos te 's-Gravenzande bevindt zich sinds 1956 een verzameling munten, die door diens overgrootvader, Ds. B. Doorenbos, in de 19e eeuw is opgezet. Deze kollektie omvat thans 779 Romeinse en 5 zogenaamde Griekse keizersmunten, en daarnaast 9 Byzantijnse en enkele tientallen moderne munten. Ds. B. Doorenbos (1811–1871) op wie de verzameling volgens de familietraditie terug gaat, stond van 1838 tot 1871 als predikant in de dorpen Peins en Zweins ten noordoosten en oosten van Franeker. In die jaren legde hij een verzameling aan van Romeinse munten, die hij van de boeren in de omtrek aankocht en die in de omgeving van genoemde dorpen werden gevonden. Helaas werd geen aantekening gehouden van de vindplaatsen en werden de munten zonder vermelding van de vondstomstandigheden in de verzameling opgenomen.

In de jaren rond 1865 werd deze kollektie geordend door de zoon van Ds. Doorenbos; deze herordende daarna ook de veel omvangrijker verzameling van Mr. A. Quaestius (1815–1887), een jeugdvriend van Ds. Doorenbos. Deze woonde reeds sinds 1836 in Dronrijp, ca. 4 km van Peins, en verhuisde pas in 1881 naar Velp. Zijn kollektie is samengesteld uit aankopen in binnen- en buitenland, maar er bevinden zich ook enkele vondstmunten uit Friesland in.¹ Als dank voor het herordenen van zijn kollektie ontving Jan Doorenbos van Quaestius behalve honderd sigaren ook duplikaatstukken, hoeveel en welke is onbekend. Deze zijn na de dood van zijn vader bij diens muntverzameling gevoegd. Nieuwe stukken zouden er daarna niet of nauwelijks nog bijgekomen zijn, aangezien de betrekkingen van de familie met Friesland verbroken werden.

Het valt zeer te betreuren dat het thans niet meer mogelijk is om vast te stellen welke munten uit de verzameling van Quaestius in die van Doorenbos zijn overgegaan. Wel bevinden zich in de laatste een twintigtal kartonnen doosjes met muntgegevens in Quaestius' handschrift, maar de betreffende munten zijn niet te traceren en hebben hoogstwaarschijnlijk nooit deel uitgemaakt van de verzameling; met de beschrijving op de doosjes overeenkomende munten bleken daarentegen wel in de verzameling Quaestius aanwezig te zijn. Daarnaast bestaat geen enkele zekerheid, dat het contact tussen de beide verzamelaars tot het hierboven gesignaleerde geval beperkt is gebleven. Het lijkt zelfs weinig aannemelijk dat de twee vrienden elkaar niet al eerder de helpende hand hebben geboden bij het opbouwen van hun kollekties en dat niet over en weer munten zijn geruild of geschonken.

¹ De verzameling Quaestius is gepubliceerd door Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, *De Collectie-Quaestius in het Fries Museum*, JMP 42 (1955) en 47 (1960). Abusievelijk wordt daar vermeld dat Quaestius eerst in Velp en tenslotte in Dronrijp woonde.

Daarmee is het besloten karakter van de verzameling Doorenbos evenwel doorbroken en is tevens de garantie weggenomen, dat zich daarin uitsluitend vondstmunten bevinden. Zo is het onmogelijk geworden om bepaalde munten met zekerheid te identificeren als vondstmunten uit Friesland. Hoewel de verzameling stellig die vondsten bevat die op de verspreidingskaarten in de studie van Van Es² ontbreken, waardoor de streek rond Peins en Zweins een opmerkelijke leegte vertoont in verhouding tot het omliggende gebied, kan zij toch niet gebruikt worden om deze leegte op te vullen en mogelijk nieuwe gegevens te verkrijgen ten aanzien van de muntomloop in de provincie in de Romeinse tijd.

DRS. JOH. S. BOERSMA

SUMMARY

The Doorenbos collection. This collection, for the greater part consisting of Roman coins, was assembled in the second and third quarters of the 19th century in the northwestern region of Friesland. A large part of the coins must have been finds from this region, but provenances were not recorded. Some of the coins were obtained from another Frisian collector and may not be Frisian finds.

Romeinse vondstmunten uit Leiden en Valkenburg. – Het museum „De Lakenhal” te Leiden heeft in de loop der jaren een 8-tal Romeinse vondstmunten in zijn bezit gekregen. Mej. drs. I. W. L. Moerman, conservator van de historische afdeling was zo vriendelijk mij in de gelegenheid te stellen deze stukken te beschrijven.

Het topstuk is een bijna F.D.C. aureus met portret van Divus Claudius (dus na zijn dood uitgegeven), door Nero geslagen. De 7 overige stukken zijn een denarius van Severus Alexander, en koperen munten van Vespasianus tot Traianus; deze laatste verkeren in een sterk gesleten staat.

Het merendeel van de munten is bij of op de Burcht te Leiden gevonden. Door de vrij summiere beschrijving, in de catalogus¹ van het museum, kon voor een tweetal stukken niet meer de juiste vindplaats worden vastgesteld.

Gevonden bij de Burcht te Leiden.

Vespasianus (69–79),	dupondius (Lugdunum),	72–73, RIC 741
” ” ,	as ” ,	77–78, BMC 842 (in 1890 gevonden in de Burchtheuvel, binnen de ringmuur, op een diepte van 1.25 meter)
Hadrianus (117–138),	sestertius (Rome),	118, BMC 1125
” ” ,	” ” ,	125–128, ” 1307

² W. A. van Es, *De Romeinse muntvondsten uit de drie noordelijke provincies*, Groningen 1960.

¹ *Catalogus van voorwerpen in het Stedelijk Museum „De Lakenhal” te Leiden*², 1924.

Gevonden in een tuin aan de Maredijk te Leiden, in 1735.

Severus Alexander (222–235), denarius (Rome), 223, BMC 93.

Gevonden te Valkenburg, Hoge Woerd.

Nero (54–68), aureus (Rome), 54–55, vz. portr. Divus Claudius, BMC 4 (zie pl. III).

Van de twee navolgende munten is er in 1901 één bij *de Burcht*, en één in de *ruïne (het huidige v. d. Werfpark)* te Leiden gevonden.

Traianus (98–117), as (Rome),

BMC ?

„ „ , dupondius (Rome), 116–117, BMC 1052.

J. H. EVERS

SUMMARY

Roman coins from Leiden and Valkenburg. – A list of single finds of Roman coins, now in the Lakenhal Museum at Leiden (one ill.: Pl. III).

Een pseudo-muntsieraad uit Witmarsum. – In jaargang 51 (1964) van dit tijdschrift publiceerde Joh. S. Boersma een pseudo-solidus van Valentinianus II (375–392), welke, getuige de onbewerkte, vlakke achterzijde en de sporen van een oog, als sieraad heeft gediend. Het omschrift dat met IMP aanvangt komt op de officiële solidi niet voor. De auteur was van particuliere zijde op dit stuk attent gemaakt, dat „vele jaren geleden” in een terp te Witmarsum, gem. Wonseradeel in Friesland gevonden zou zijn.

Bij het nagaan van de juiste vindplaatsen van de in het Fries Museum te Leeuwarden bewaarde laat-Romeinse munten en muntsieraden bleek ons echter dat dit stuk reeds in 1906 door Wigersma¹ was beschreven en afgebeeld. Deze vermeldt dat het in de zomer van 1905 gevonden werd in „de terp van Witmarsum” en zich in particulier bezit bevond. In 1905 lagen er in en rond Witmarsum verschillende terpen, die toen in afgraving waren. Welke terp hier wordt bedoeld is niet vermeld. Wigersma noemt het stuk een nabootsing van een Byzantijnse solidus van Anastasius of Justinianus.

Terecht nam Boeles² het op in zijn *Friesland tot de elfde eeuw*; hij noemde het „een soort bracteaat” en dateerde het „6e eeuw?” Het door hem afgebeelde omschrift³ is aan Wigersma ontleend. Hoewel de determinatie van Boersma – die

¹ S. Wigersma, Eenige aantekeningen over de Nederlandsche, in het bijzonder over de Friesche muntgeschiedenis, TMP 14 (1906), p. 69, fig. 5.

² P. C. J. A. Boeles, *Friesland tot de elfde eeuw*, 's-Gravenhage 1951, bijlage VIII, no 85 (p. 541).

³ Als boven p. 522, fig. 88.

⁴ JMP 51 (1964), p. 31-32 en pl. IV, 4.

ongetwijfeld juist is – afwijkt van de beide vorige, laten afbeelding en beschrijving van Wigersma er geen twijfel over bestaan dat het hier om hetzelfde stuk gaat, dat nog steeds in particulier bezit is. Omdat het een van de vroegste is in de rij van in Friesland gevonden muntsieraden meenden wij het nog eens, voor de vierde maal, onder de aandacht te mogen brengen.

PETRA E. VAN SCHIE-HERWEIJER / G. ELZINGA

SUMMARY

A pseudo-coin ornament from Witmarsum. Three previous publications on this subject are here related to each other.

Statistische gegevens betreffende de onder Bruno III (1038–1057) in Friesland geslagen penningen en enkele conclusies daaruit. (Vervolg). – De in de 11de eeuw in diverse ateliers in Friesland onder Bruno III en Egbert I en II geslagen munten vallen op door een zeer grote mate van uniformiteit die elders in die eeuw op het vaste land van Europa niet wordt gevonden. Wel vindt men deze uniformiteit in Engeland, waar de stempels benodigd voor de muntfabrikage in diverse steden, centraal te Londen werden vervaardigd. Het lag dus voor de hand voor Friesland aan een soortgelijke situatie te denken en in feite is dit ook reeds meermalen gesuggereerd.

Aannemende dat ook voor de Friese ateliers de stempels voor de Bruno- of Egbertmunten centraal zouden zijn vervaardigd, is het uiteraard interessant te pogen deze centrale plaats van stempelsnijderij op te sporen, iets wat ik meen te hebben kunnen doen op statistische gronden.

Als centrale stempelsnijdplaats komt vanzelfsprekend alleen een commercieel belangrijke muntplaats in aanmerking, zodat allereerst dient te worden nagegaan hoe de uit de literatuur bekende stukken zich over de muntplaatsen verdelen. Tabel I geeft dit in % weer.¹

Tabel I

	Bruno III (851 stuks)	Egbert I (24 stuks)	Egbert II (383 stuks)
Bolsward	4%	25%	9%
Dokkum	46	29	35
Emnigheim	—	4	5
Garrelswear	—	—	3
Leeuwarden	40	13	5
Stavoren	10	29	37
Winsum	—	—	6

¹ Aantallen en verdeling uit: G. Albrecht, *Das Münzwesen im niederlothringischen und friesischen Raum*, Hamburg 1959, p. 119.

Nemen we nu eerst de periode van Bruno III (1038–1057) waarvoor we 851 stuks kennen, dan blijkt dat er onder de muntplaatsen twee dwergjes zijn nl. Bolsward en Stavoren en twee reuzen te weten Leeuwarden en Dokkum waarvan de laatste, zij het marginaal, de grootste is en dus alleen al op grond daarvan de meest waarschijnlijke kandidaat is om de centrale plaats voor stempelaanmaak in Friesland te zijn geweest. De periode van Egbert I (1057–1068) levert zo weinig munten op dat statistische uitspraken niet verantwoord lijken. Het is prettig te constateren dat ondanks dat Dokkum nog steeds een reus blijft, evenals onder de regering van Egbert II (1068–1090).

Kunnen we nog een tweede weg vinden om de „centrale” aan te wijzen? Het zou prettig zijn, want het verschil in aantallen teruggevonden munten, die bij totaal aantallen als 800 en 400 wel maatgevend zijn voor het economische belang van de verschillende stadjes, is procentueel wel gering voor de twee bovengenoemde reuzen onder Bruno III. Ik meen dat deze tweede weg er is.

Indien onder Bruno III de stempels voor alle vier muntplaatsen in één daarvan zijn vervaardigd, ligt het voor de hand dat er vroeg of laat fouten zullen zijn gemaakt in bepaalde stempels en uiteraard het meest in de stempels voor de vreemde steden; die voor eigen stad zullen wel vrij goed zijn gebleven. De muntjes in kwestie nu lenen zich bij uitstek voor een dergelijk onderzoek, immers alle dragen op de voorzijde hetzelfde beeld en de naam van Koning/Keizer Henricus plus diens titel en op de keerzijde staat overal Bruno's naam plus de naam van de muntplaats. Dit laatste is dus het enige niet gemeenschappelijke op de Bruno-munten en moet dus, indien men de bovengenoemde hypothese aanvaardt, de grootste kans op verbasteringen lopen. Is dit nu ook zo? Om dit na te gaan telde ik de aantallen goede en verbasterde voorzijden (met Henricus) en keerzijden (met plaatsnamen) voorzover ik in de literatuur² de randschriften volledig vermeld vond. Hierbij zij aangetekend dat 1 letter fout als schrijffout is aangeduid en pas bij twee of meer foute letters van verbastering is gesproken. Aan leesbare voorzijden leverde dit 140 stuks op, waarvan 10% verbasterd, aan leesbare keerzijden was de oogst 120 stuks waarvan 40% verbasterd. De veronderstelling was dus goed: het niet gemeenschappelijke verbasterde het sterkst, m.a.w. een centrale stempelsnijderij lijkt wel bewezen. Laten we nu eens nagaan welke plaatsnaam het minst verbasterde, die plaats zal dan de centrale fabriekplaats voor de stempels moeten zijn geweest. Gememoreerd zij alvast dat het ging om Leeuwarden of Dokkum, immers Bolsward en Stavoren produceerden zo weinig dat ze om deze reden – gering economisch belang – al uitvielen. Hoewel dus statistisch onbetrouwbaar geef ik volledigheidshalve de plaatsnaamsverbasteringen in tabel II ook voor deze dwergen.

² Leesbare exemplaren uit:

R. Gaetens, *Der Fund von Ludwiszce*, Halle (Saale) 1934.

H. Salmo, *Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands*, Helsinki 1948, Persoonlijke gegevens zoals vermeld JMP 47 (1960), p. 17.

Tabel II

	<i>Bolsward</i>	<i>Dokkum</i>	<i>Leeuwarden</i>	<i>Staveren</i>
Aantal leesbare munten	10	50	50	10
% verbasterde plaatsnamen	90	0	70	30

Dit verschil, 0% tegenover 70% voor de beide reuzenateliers is zo enorm dat hiermee Dokkum is bepaald als centrale stempelsnijdinrichting voor Friesland onder de regering van Bruno III.

Na dit resultaat is het interessant te kijken naar de volgende perioden. Zoals reeds eerder gezegd, van Egbert I zijn zo weinig munten bekend en dan nog verspreid over 5 muntplaatsen, dat statistische behandeling hier uitgesloten moet worden.

Van Egbert II kennen we voldoende munten om er aan te beginnen. Onder hem schijnt de strijd te gaan tussen Dokkum en Staveren dat kennelijk Leeuwarden van de tweede economische plaats verdrong. Het aantal goed leesbare exemplaren is hier echter gering. Alleen de twee groten komen met een redelijk aantal, terwijl er bijna nergens verbasteringen zijn: Dokkum 1 op 19 en Staveren 1 op 15, het geen niet toelaat conclusies te trekken, of men zou al moeten zeggen: wederom Dokkum, maar dan kennelijk onder zeer scherpe en efficiënte controle en toezicht na de slechte ervaringen opgedaan circa 30 jaar eerder.

Nadat Dokkum uit dit opstel als zo belangrijk in de 11e eeuw te voorschijn komt is het verleidelijk om van de oudste bekende Friese 11e eeuwse denier Dbg³ 495, die de naam draagt van Keizer Koenraad II, (1027-1039) en geen plaatsnaam doch slechts Friesland als landstreek vermeldt, te veronderstellen dat hij in Dokkum is geslagen.

Op grond van de bovenvermelde veelvuldige plaatsnaamverbasteringen werd wel gemeend dat de desbetreffende stukken gezien zouden moeten worden als imitaties, geslagen in andere dan de plaatsen die gesuggereerd werden. Deze veronderstelling lijkt mij door bovenstaande statistische gegevens voldoende weerlegd. Immers waarom zouden de het meestvoorkomende Dokkumse exemplaren niet en de Leeuwardense stukken wel zijn geïmiteerd om dan van de imitaties van de stukken uit het commercieel onbenuilige Staveren en Bolsward maar te zwijgen. Bedacht zij namelijk dat statistisch tegenover een 400 onverbasterde Dokkumse munten slechts een 100 onverbasterde Leeuwardense staan, zodat de kans op imitatie voor Dokkum bijna 4 x zo groot was als voor Leeuwarden. Interessant is in dit verband nog op te merken dat, wanneer bisschop Bernulphus omstreeks 1040 in Groningen munt gaat slaan, hij begint met een Bruno-type waarop hij de kruiscepter vervangt door een kromstaf, doch overigens alles overneemt van een Dokkums exemplaar, inclusief de naam DOCC-VGGA (vgl. Gaettens no 72).

DRS. A. T. PUISTER

³ H. Dannenberg, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, Berlin 1876-1905.

ZUSAMMENFASSUNG

Statistische Daten über den unter Bruno III, in Friesland geprägten Denare mit einigen Schlussfolgerungen. – Die grosse Uniformität der unter den Grafen Bruno III (1038-1057) in Friesland in verschiedenen Orten geprägten Denare ist bereits manchen aufgefallen und hat mitunter zum Vermuten geführt die Stempel seien, wie im England des 11. Jahrhunderts, für sämtliche Münzstätten zentral geschnitten worden.

Der Verfasser versuchte mittels statistischer Untersuchungen, die etwaige zentrale Stempelherstellungsstadt zu finden, wobei er, für den Fall es gebe eine solche Zentralstelle, folgendes erwog.

1. Randschriftverwilderungen sollen in dem nicht gemeinsamen Teil (Ortsnamen) zahlreicher vorkommen als in dem gemeinen Königs - bzw. Kaisersnamen.
2. Der Name der Zentralstadt soll nicht, oder bedeutend weniger als die der übrigen Städte, verwildern.

Die erste Voraussetzung wurde statistisch deutlich bestätigt, während von den Ortsnamen Dokkum, als einziger, keine Verwilderungen aufwies.

Die Schlussfolgerung lautet demgemäss: auf statistischen Gründen steht als zentrale Stempelschneidestadt für Friesland unter Bruno III mit an Sicherheit grenzender Wahrscheinlichkeit, Dokkum fest.

Da die Dokkumer Denare auch die häufigsten sind, darf dieser Ort auch als die damals wirtschaftlich wichtigste Stadt Frieslands gelten; Leeuwarden kommt ihr zwar sehr nahe, schliesst sich aber mit 70% Ortsnamenverwilderungen als Zentrale aus.

In diesem Zusammenhang könnte man dazu neigen, die „Fresonia“-Denare (Dbg 495) Dokkum zuzuschreiben.

Een tweetal hybride Gelderse rijksdaalders uit 1653 en 1656. – De muntmeesters van de provinciale munt van Gelderland te Harderwijk hebben meer dan hun collega's in andere provincies hun muntmeestersteken op de munten aangebracht. Zo gebruikte muntmeester Johan Wijntgens tussen 1635 en 1653 de lelie, Paulus Sluysken tussen 1653 en 1680 een zittend hondje. Zij plaatsten hun teken niet op een bepaalde plaats op de munt, noch op een bepaalde kant, ja zelfs op beide kanten. Zonder dat het jaartal op die zijde staat kan men toch zien van welke muntmeester de stempel was en dus meestal welke muntmeester de munt vervaardigde.

Bij de overgang van de ene muntmeester op de volgende kunnen, bij doorgebruiken van oude – van het muntmeestersteken voorziene – stempels, hybride munten ontstaan, met het muntmeestersteken van de ene muntmeester op de ene en dat van zijn opvolger op de andere zijde.

De Voogt noemt onder nr 269 een dergelijke munt.

Anno 1653. Nederlandsche rijksdaalder.

Voorz.: (links gekeerd hondje) MO.ARG.PRO-.CONF.OE.BELG.GE-LR.

Keerz.: lelie als muntteken. Zilver; Muntcollegie.

Dit stuk is inderdaad in de collectie van 's Rijks Munt aanwezig. Er naast bestaan normale exemplaren met muntteken hondje.

Deze gang van zaken is in het jaar 1653 – van de overgang van de ene munt-

meester op de andere – begrijpelijk, er werd een nieuwe voorzijde met een oude keerzijde gecombineerd.

Nadat in 1654 en 1655 normale rijksdaalders met aan beide zijden het hondje geslagen zijn (de Voogt 271, 272) komt in 1656 weer een dergelijke hybride munt voor, met voorzijde muntteken lelie, keerzijde hondje (eigen collectie). Na drie jaren werd dus nog een oude voorzijde stempel opgediept en gebruikt. Naar de verdeling van het randschrift MO.ARG.PRO.-CONFOE.BELG.GE-L. zou het de stempel van de rijksdaalder 1651 (de Voogt 263d) geweest kunnen zijn, bekend door de omschriften van de stadhuisbrand te Amsterdam.

DR. D. A. WITTOP KONING

SUMMARY

Two hybrid Gelderland rijksdaalders of 1653 and 1656. – These rijksdaalders show the privy marks of two different masters of the mint of Harderwijk. Each has the lily of Johan Wijtgens on the reverse and the sitting dog of his successor Paulus Sluysken on the obverse.

Een penning op het Athenaeum te Harderwijk. – In 1964 beschreef ik in dit Jaarboek de penningen op de hogeschool te Harderwijk. De hogeschool werd, evenals die van Franeker in 1812 door Napoleon opgeheven. De Harderwijker hogeschool kwam echter na de Franse tijd als athenaeum nog enkele jaren terug, namelijk van 1816–1818 om daarna wegens gebrek aan belangstelling geheel te verdwijnen. In de jaren 1816–1817/18 werden slechts 19 studenten ingeschreven.

In het Veluws museum voor Oudheden te Harderwijk bevindt zich een gouden penning (pl. III) met een begeleidend briefje luidende:

Medaille van Zijn Excellentie
den Lt adm I. H. van Kinsbergen
als curator van het gewezen Athenaeum
ten aandenken geschonken aan de stad
den 25 July 1818.

De penning vertoont aan de voorzijde het portret van Van Kinsbergen, met randschrift J. H. van Kinsbergen maecenas Gelricus, de keerzijde heeft een blanco vlak binnen een lauwerkrans, randschrift Athenaei Alumno Bene Merito.

Dirks¹ beschrijft deze penning onder nr. 140 als volgt:

Prijspenning (tevens ter eere van J. H. van Kinsbergen Lt-Admiraal) van het Instituut te Elburg.

¹ Mr. J. Dirks, *Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland betrekking hebbende penningen 1813-1863*, I (1889), nr. 140.

vz Het links gewende borstbeeld met laag neerhangend haar. Onder den geknotten arm: Van de Goor. Omschrift J. H. van Kinsbergen maecenas Gelricus. J. H. van Kinsbergen, de Geldersche Maecenas (beschermheer)

kz Een mirtenkrans. Omschrift Athenaei Alumno Bene Merito. Aan den verdienstelijken kweekeling van het Athenaeum.

Br gr 26

1818/19

Dirks beeldt de penning in de Atlas niet af, heeft hem dus nooit in handen gehad.

Uit het bovenstaande briefje blijkt dat deze penning niet van het instituut van Kinsbergen te Elburg is maar van het Athenaeum te Harderwijk. Het instituut te Elburg was geen athenaeum en van Kinsbergen was president curator van het Athenaeum van Harderwijk.

Hoewel Dirks schrijft „brons” zijn mij geen bronzen exemplaren bekend, waarschijnlijk is deze penning in de drie jaren van het bestaan van het Athenaeum nooit uitgereikt.

De datering 1818/19 is wat laat en zal beter 1816/18 luiden.

DR. D. A. WITTOP KONING

SUMMARY

A medal of the Athenaeum at Harderwijk. – A medal dated and interpreted wrongly by J. Dirks can now be identified as a prize medal of the Athenaeum of Harderwijk which was founded in 1816, but expired in 1818.

Penning van het Athenaeum te Harderwijk.

Aureus met portret van Claudius (Valkenburg).

Sestertius (provinciaal) van Domitianus (Nijmegen).

Alianora van Gelre, groot (Arnhem).

Lodewijk XII, zonnekroon (Mariekerke).